

**Një studim psikologjik i vrasjes së shqiptarit Rustem Gradica në vitin 1960:
Si i copëtuan viktimat krahët, këmbët dhe kokën nga serbët e Caravadicës
(Cërkvëna Vodicës)**

Mekanizmat psikologjikë të dhunës kolektive dhe urrejtjes ndërgrupore: Një analizë socio-psikologjike e vrasjes së Rustem Gradicës nga bandat serbe në Cërkvëna Vodicë të Caravadicës pranë Obiliqit në vitin 1960.

Petrit Latifi
2026

Abstrakt

Ky punim shqyrton rastin e vrasjes së Rustem Gradicës (Rustem Gradica) nga bandat serbe përmes këndvështrimit të psikologjisë së personalitetit, psikologjisë sociale dhe dhunës politike. Analiza përqendrohet në mekanizmat psikologjikë që ilustron vrasja. Koncepte që përfshijnë Triadën e Errët (narcisizëm dhe psikopati), sociopati (tipare antisociale të personalitetit), dehumanizim, mendim grupor, shpëputje morale, bindje ndaj normave shoqërore dhe paragjykime etnike përdoren për të shpjeguar se si konflikti ndërpersonal mund të përshkallëzohet në brutalitet kolektiv. Diskutimi gjithashtu shqyrton mjedisin më të gjerë politik të Kosovës gjatë periudhës së Rankoviqit, në të cilin polarizimi etnik midis serbëve dhe shqiptarëve u intensifikua sipas studimeve të shumta historike.

Hyrje

Rasti, i bazuar në një histori të vërtetë, të dokumentuar në historinë dhe folklorin shqiptar, përshkruan një fshatar shqiptar, Rrustem Gradicën nga fshati Gradicë, i cili u përfshi në një konflikt fatal pasi shtyu butësisht mënjane një fëmijë serb që po i bllokonte rrugën të një mulli fshati.

Sipas rrëfimit, fëmija i raportoi rremë të atit se ishte rrahur nga një shqiptar. Babai më pas e sulmoi Gradicën pa e hetuar pretendimin. Pasi Gradica u mbrojti duke e goditur për vdekje sulmuesin e tij, thuhet se ai u rrethua dhe u vra brutalisht nga një turmë serbe.

Kjo ngjarje shërben si një studim rasti që ilustron proceset psikologjike që janë dokumentuar gjerësisht në kërkimet mbi dhunën etnike dhe sjelljen e turmës së autorëve të krimeve serbe.

Raporti i rremë i fëmijës: Mësimi social dhe paragjykimi ndërgrupor
Fëmija serb e transformon një ndërveprim fizik relativisht të vogël në një akuzë për sulm. Psikologjia zhvillimore tregon se fëmijët shpesh i rindërtojnë ngjarjet në vend që t'i kujtojnë ato në mënyrë objektive (Ceci dhe Bruck 1995). Teoria e identitetit social sugjeron më tej se perceptimet e fëmijëve ndikohen fuqimisht nga qëndrimet mbizotëruese brenda familjeve dhe komuniteteve të tyre (Tajfel dhe Turner 1979).

Nëse një fëmijë është socializuar duke i perceptuar anëtarët e një grupi tjetër etnik si të rrezikshëm ose inferiorë, ndërveprimet e paqarta kanë më shumë gjasa të interpretohen si armiqësore. Ky proces përfaqëson paragjykim konfirmues që vepron brenda një mjedisi paragjykimesh etnike dhe jo dëshmi të një çrregullimi të lindur të personalitetit.

Dhuna e menjëhershme e babait

Babai u armatos menjëherë dhe e sulmoi Gradicën pa u përpjekur të verifikonte rrëfimin e të birit. Një sjellje e tillë pasqyron disa mekanizma psikologjikë të mirë-vendosur, siç janë agresioni impulsiv, qëndrimet autoritare, favorizimi brenda grupit, armiqësia jashtë grupit dhe paragjykimi i atribuimit.

Në vend që të vlerësojë shpjegime alternative, babai serb duket se e interpreton sulmin e supozuar si provë të vetëkuptueshme të agresionit shqiptar. Gordon Allport (1954) e përshkroi pikërisht këtë mekanizëm në veprën “Natyra e Paragjykimeve”, duke argumentuar se stereotipet zvogëlojnë vlerësimin kritik dhe inkurajojnë gjykime të shpejta armiqësore.

Kjo sjellje nuk mund të diagnostikohet si psikopati ose çrregullim narcisist i personalitetit. Përkundrazi, shpjegohet më mirë përmes paragjykimeve të kombinuara me agresion të nxitur emocionalisht.

Triada e Errët

Narcisizëm

Narcizmi kolektiv i referohet bindjeve të ekzagjeruara në lidhje me superioritetin dhe viktimizimin e grupit të vet (Golec de Zavala et al. 2009). Individët me nivel të lartë të narcizmit kolektiv shpesh i perceptojnë edhe incidentet e parëndësishme që përfshijnë të huaj si sulme ndaj dinjitetit të grupit.

Reagimi i dhunshëm i babait mund të ilustrojë mbrojtje të perceptuar të nderit kolektiv në vend të vetëmbrojtjes objektive.

Psikopatia

Serbët gjymtojnë trupin e Gradicës dhe i presin kokën, krahët dhe këmbët. Psikopatia karakterizohet nga pandjeshmëria, shkëputja emocionale, mungesa e empatisë dhe afekti sipërfaqësor (Hare 2003). Gjymtimi i raportuar i trupit të Gradicës do të përfaqësonte shkëputje ekstreme emocionale nga viktimja. Dhuna kolektive shpesh prodhon sjellje që i ngjajnë psikopatisë. Fakti që Gradica ishte rrahur tashmë dhe nuk përbënte kërcënim për turmën, dhe se turma vazhdonte ta copëtonte trupin e tij, mund të jetë një shenjë e sociopatisë dhe psikopatisë së rëndë.

Sociopati

Termi sociopati përdoret shpesh për të përshkruar sjelljen kronike antisociale të formuar kryesisht nga ndikimet mjedisore dhe jo nga karakteristikat e lindura të personalitetit. Periudhat e konfliktit të zgjatur etnik mund të normalizojnë agresionin, hakmarrjen dhe përjashtimin moral. Komunitetet e ekspozuara ndaj

dekadave të polarizimit politik mund ta ripërcaktojnë gradualisht dhunën kundër një grupi të jashtëm si të pranueshme shoqërisht.

Mendimi në Grup dhe Dhuna në Turmë

Irving Janis (1972) prezantoi konceptin e të menduarit në grup për të shpjeguar se si grupet kohezive shtypin gjykimin e pavarur. Turma serbe që rrethonte Gradicën ilustron disa karakteristika të lidhura me të menduarit në grup, të tilla si përhapja e përgjegjësisë, presioni i konformitetit, ngjitja emocionale, siguria morale dhe shtypja e mospajtimit.

Sapo fillon dhuna, individët gjithnjë e më shumë i kushtojnë vëmendje veprimeve të të tjerëve sesa gjykimit të tyre moral. Philip Zimbardo (2007) argumenton në mënyrë të ngjashme se individët e zakonshëm mund të kryejnë mizori të jashtëzakonshme kur identiteti i grupit mbizotëron përgjegjësinë personale.

Dehumanizim

Ndoshta procesi më i rëndësishëm psikologjik është dehumanizimi. Teoria e Albert Bandurës për shkëputjen morale shpjegon se si individët neutralizojnë fajin përmes mekanizmave njohës që i ripërcaktojnë viktimat si të padenjë për empati (Bandura 1999).

Nick Haslam (2006) identifikon dy forma kryesore të dehumanizimit: mohimin e karakteristikave unike njerëzore dhe mohimin e vetë natyrës njerëzore. Nëse anëtarët e një bashkësie tjetër etnike shihen si të rrezikshëm, inferiorë ose më pak se njerëzorë, dhuna ekstreme bëhet psikologjiksht më e lehtë.

Pse gjymtim ekstrem?

Një nga elementët më shqetësues në këtë rast është gjymtimi i trupit të Rruste Gradicës nga ana e serbëve. Hulumtimet mbi gjenocidin dhe masakrat etnike tregojnë se gjymtimi shpesh shërben për qëllime simbolike dhe jo instrumentale (Staub 1989; Kelman 1973). Funksionet psikologjike përfshijnë shprehjen e zemërimit kolektiv, poshtërimin e viktimës, demonstrimin e dominimit, komunikimin e terrorit ndaj komunitetit më të gjerë dhe përforcimin e kohezionit të grupit përmes dhunës së përbashkët.

Akte të tilla në përgjithësi lindin nga dinamika kolektive në rritje dhe jo vetëm nga psikopatologjia individuale.

Epoka e Rankoviqit dhe Polarizimi Etnik

Narrativa e vendos ngjarjen brenda atmosferës më të gjerë politike të Kosovës gjatë periudhës së Rankoviqit. Studimet historike e përshkruajnë epokën e Rankoviqit (përafërsisht 1945–1966) si një periudhë të karakterizuar nga struktura të forta të sigurisë shtetërore serbe jugosllave dhe perceptime të përhapura nga shqiptarët për shtypjen politike, mbikëqyrjen, diskriminimin dhe abuzimin policor.

Mjediset politike të shënuara nga pabarazia e zgjatur etnike shpesh intensifikojnë mosbesimin e ndërsjellë, rrisin stereotipet dhe lehtësojnë përjashtimin moral të grupeve rivale. Prandaj, konteksti historik ofron një sfond të rëndësishëm për të kuptuar se si konfliktet lokale mund të interpretohen përmes kornizave etnike dhe jo ndërpersonale.

Përfundim

Vrasja e Rrustem Gradicës nga turma serbe ilustron mekanizma të shumtë psikologjikë që janë identifikuar në kërkimet moderne mbi dhunën kolektive. Përshkallëzimi mund të kuptohet përmes proceseve ndërvepruese, duke përfshirë paragjykimet etnike, identitetin shoqëror, dehumanizimin, konformitetin e grupit, narcizmin kolektiv, shkëputjen morale dhe përhapjen emocionale.

Triada e Errët ofron njohuri të dobishme konceptuale mbi modele të caktuara të agresionit dhe pandjeshmërisë, por psikologjia sociale ofron një shpjegim më gjithëpërfshirës se si individët e zakonshëm mund të marrin pjesë në brutalitet të jashtëzakonshëm kur veprojnë brenda mjediseve etnike të polarizuara.

Bibliografia

Allport, Gordon W. Natyra e Paragjykimeve . Reading, MA: Addison-Wesley, 1954.

Bandura, Albert. “Mosangazhimi Moral në Kryerjen e Çnjerëzimeve.” Personality and Social Psychology Review 3, nr. 3 (1999): 193–209.

Baumeister, Roy F. E keqja: Brenda dhunës dhe mizorisë njerëzore . Nju Jork: Henry Holt, 1997.

Ceci, Stephen J., dhe Maggie Bruck. Rrezik në sallën e gjyqit . Uashington, DC: Shoqata Amerikane e Psikologjisë, 1995.

Golec de Zavala, Agnieszka, etj. “Narcisizmi Kolektiv dhe Pasojat e tij Sociale.” Revista e Personalitetit dhe Psikologjisë Sociale .

Hare, Robert D. Pa Ndërgjegje: Bota Shqetësuese e Psikopatëve Midis Nesh . Nju Jork: Guilford Press, 2003.

Haslam, Nick. “Dehumanizimi: Një Rishikim Integrativ.” Personality and Social Psychology Review 10, nr. 3 (2006): 252–264.

Janis, Irving L. Viktimat e të Menduarit në Grup . Boston: Houghton Mifflin, 1972.

Kelman, Herbert C. “Dhunë pa Kufizim Moral.” Revista e Çështjeve Sociale 29, nr. 4 (1973): 25–61.

Staub, Ervin. Rrënjët e së Keqes: Origjina e Gjenocidit dhe Dhunës së Tjerë në Grup . Kembrixh: Shtëpia Botuese e Universitetit të Kembrixhit, 1989.

Tajfel, Henri dhe John C. Turner. “Një Teori Integrative e Konfliktit Ndërgrupor.” Në Psikologjinë Sociale të Marrëdhënieve Ndërgrupore . Monterey, CA: Brooks/Cole, 1979.

Zimbardo, Philip. Efekti Lucifer . Nju Jork: Random House, 2007.